

Trgovinski sporazumi evropskih skupnosti s tretjimi državami

I. UVOD

Za v precejšnji meri izvezno naravnano slovensko gospodarstvo, njegove zunanjetrgovinske tokove, razvoj in tudi našo siceršnjo vpetost v Evropo tudi na drugih področjih so bili naša politika do Evropske gospodarske skupnosti (EGS) in sporazumi z njo že v okviru Jugoslavije izredno pomembni. Iz znanih razlogov je bila Slovenija vrsto let pobudnica jugoslovanskega povezovanja z razvito Evropo, žal pa so ji razmere in stanje sil v Jugoslaviji pred noge postavljale praktično nepremostljive ovire. Tudi to je bil eden od razlogov, da je Slovenija stopila na pot samostojne in suverene države. Kot pa je videti, vstop v ta ekskluzivni klub ni odprt ravno na stežaj. Evropska skupnost (ES) odnose s tretjimi državami ureja razumljivo na podlagi svojih političnih, gospodarskih in drugih interesov na temelju svojih pooblastil, in to s sporazumi, ki pravno urejajo to sodelovanje.

Slovenija si brez dvoma želi krepiti svoje odnose in sodelovanje z ES in bo po prehojeni trnovi poti priznanja morala razmišljati tudi o institucionalni ureditvi svojih odnosov s to grupacijo. Naš dolgoročni cilj očitno ostaja polnopravno članstvo, v prehodnem obdobju pa se bomo morali za to usposobiti. Igra pa bo seveda potekala po pravilih ES. Zato je treba že zdaj začeti proučevati tudi možne institucionalne okvire, kar naj pomaga poiskati alternative in najboljše rešitve za ureditev naših bodočih odnosov z ES.

Podlaga za sporazume Evropskih skupnosti (ES), ki jih obravnavamo na tem mestu, je že sama Rimska pogodba o ustanovitvi EGS iz leta 1957.¹ Že člen 210 omenjene pogodbe npr. določa, da je EGS pravna oseba, ki torej na področjih, ki so predmet te pogodbe, lahko vstopa v različne pogodbene odnose tudi z državami zunaj Skupnosti. To je lepo opredelil tudi European Court of Justice (prevodi so delo avtorjev):² »Znotraj posebnega področja Skupnosti, tj. za vse, kar se nanaša na zasledovanje skupnih ciljev znotraj skupnega trga, so institucije (Skupnosti) preskrbljene z ekskluzivnim pooblastilom . . .«.

Njeno pravno in poslovno sposobnost za sklepanje različnih pravnih poslov in opravljanje drugih dejanj pa opredeljujejo tudi drugi pravni viri.³ Ne nazadnje lahko

* I. Jarc, mag. M. Jus, A. Piano so svetovalci na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije; stališča in mnenja, izražena v članku niso nujno tudi stališča te institucije.

¹ Glej »Treaty Establishing the European Economic Community«, March 15, 1957 (npr. v prispevkih več avtorjev: International Economic Law (Edited by P. Kunig, N. Lau, W. Meng), Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1989, p. 131-236), še posebej čl. 113-114, 210 in 238.

² Case 30/59: Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg v. High Authority (1961) ECR I (citirano po Lasok D.: The Law of the Economy in the European Communities, Butterworth & Co. (Publishers) Ltd, London, 1980, p. 25. Glej tudi Commission v. Council, 1971 ECR (v Rawlins W.: An overview of EEC trade with non-community Countries and the law governing this external agreements, p. 206), kjer je rečeno: » . . . kjer Skupnost pri svojih naporih pri sprejemanju skupne politike predpisuje določene ukrepe, ki vsebujejo skupna pravila, države članice ne smejo vstopati v sporazume z državami nečlanici EGS, ki bi prizadela ta pravila.«

³ Supra, p. 313: »Pravni sistem Skupnosti sestavljajo ustanovne pogodbe, sporazumi, ki jih je sklenila Skupnost, in sekundarna zakonodaja, tj. pravila, ki jih predpisujejo institucije Skupnosti znotraj njihovih pooblastil in ki so v skladu s postopki, določenimi v ustanovnih pogodbah.«

mednje štejemo tudi mnenja in odločbe European Court of Justice, ki ima po ciljih interpretacije in uporabe Rimske pogodbe izredno pomembno vlogo tudi pri »krenjanju« prava ES.⁴

Po obsegu in vsebini sodelovanja, ki ga urejajo, lahko sporazume ES s tretjimi državami v grobem delimo na naslednje tipe:

1. s preferencialnimi in nepreferencialnimi *trgovinskimi sporazumi* (»Trade Agreements«) ureja ES svojo trgovinsko menjavo s tretjimi državami;
2. s *sporazumi o gospodarskem sodelovanju* (Cooperation Agreements) pa poleg trgovinske menjave urejajo tudi sodelovanje na drugih področjih (finance, sociala, transport ipd.);
3. s *sporazumi o pridruženju* (Association Agreements) pa se vzpostavljajo intenzivnejše gospodarske vezi bodisi s čezmorskimi državami bodisi z evropskimi državami, ti sporazumi pa so predhodna stopnja pred polnopravnim vstopom teh držav v ES.

Sporazumov ne smemo zamenjevati s *sporazumi o pristopu* (Accession Agreements), ki so pravni instrumenti pri razširitvah EGS. Kot bo razvidno iz prikaza konkretnih sporazumov, v praksi čistih tipov teh sporazumov pravzaprav ni. Kot bomo videli v nadaljevanju, pa bodo nadaljnji procesi evropske integracije v smeri politične in monetarne unije pogajanja med ES in EFTO ter dramatične spremembe v Srednji in Vzhodni Evropi spodbujale tudi čisto nove tipe sporazumov ES s tretjimi državami.

ES lahko torej z državami nečlanicami sklepa različne sporazume in dogovore o trgovini, s temi državami pa lahko vodi tudi pogajanja in sklepa sporazume o pridruženju. Čl. 113 Rimske pogodbe tako določa, da bo skupna trgovinska politika temeljila na enotnih načelih, in to še posebej glede carinskih stopenj, sklepanja carinskih in trgovinskih sporazumov, zagotavljanja enotnosti pri ukrepih liberalizacije, izvozni politiki ter ukrepih za zaščito trgovine (npr. ob dumpingu).⁵ Ta člen tudi določa, da se pogajanja o sporazumih z državami nečlanicami začnejo na priporočilo Evropske komisije, ki jo za začetek pogajanj pooblasti Evropski svet in imenuje tudi poseben komite, s katerim se mora Komisija o pogajanjih posvetovati.

V primerjavi s čl. 113 govori čl. 238/1⁶ o sporazumih na bolj splošen način in je kot tak temelj za pomemben del skupne trgovinske politike ES. Določa, da lahko sklepa ES z državami nečlanicami, njihovimi zvezami ali mednarodnimi organizaci-

⁴ Glej npr. Commission v. Council (»AERT«), Case 22/70, 1971. Sodišče je tako *inter alia* tudi postavilo pravilo, da države članice ne smejo samostojno sklepati sporazumov z državami nečlanicami, če bi to na kakšen način lahko prizadelo skupna pravila, ki jih je za sprejem skupne politike predpisala Skupnost.

⁵ Čl. 113:

»1. Po koncu prehodnega obdobja bo skupna trgovinska politika temeljila na enotnih načelih, še posebej glede sprememb carinskih stopenj, sklepanja carinskih in trgovinskih sporazumov, doseganja enotnosti pri ukrepih liberalizacije, izvozne politike in ukrepov zaščite trgovine, kot so ukrepi ob dumpingu oziroma subvencijah.

2. Komisija bo Svetu predložila predloge o implementaciji skupne trgovinske politike.

3. Ko bo treba voditi pogajanja s tretjimi državami, bo dala Komisija Svetu predloge, ki bodo pooblaščali Komisijo, da odpre potrebna pogajanja. Komisija bo vodila ta pogajanja po posvetovanju pri njeni nalogi in v okviru takih smernic Sveta, kot mu jih Svet izda.

4. Pri izvrševanju pooblastil, ki so mu podeljena s tem členom, bo Svet deloval s kvalificirano večino.«

Skupnost je tako tudi sprejela številne ukrepe za skupen nastop do trgovine z državami nečlanicami. Npr. Council Regulations: 1224/80 OJ L 134/1 – cenitev blaga, 802/68 OJ L 148/1 – definicija porekla proizvoda, 2423/88 OJ L 209/1 – antidumplingski postopek, 2176/84 OJ L 201/1 – zaščita pred dumpingom oz. subvencioniranim izvozom, 2641/84 OJ L 252/1 – ukrepi zoper neprimerno trgovinsko prakso, 2641/84 OJ L 252/1 – zaščita zoper prepovedano trgovinsko prakso.

⁶ Člen 238/1: »Skupnost lahko s tretjo državo, zvezo držav ali mednarodno organizacijo sklepa sporazume o osnovanju zveze, ki vsebujejo recipročne pravice in obveznosti, skupne aktivnosti in posebne postopke.« S Single European Act, čl. 9, OJ L 169/1 je bilo določilo čl. 238/II Rimske pogodbe dopolnjeno tako, da omenjene sporazume sklepa Svet soglasno, po predhodno danem soglasju Evropskega parlamenta, ki o tem odloča z večino glasov.

jami sporazume o pridruženju, ki vsebujejo medsebojne pravice in obveznosti, skupne akcije in posebne postopke. Glede na to da so v tem členu predvidene tudi skupne akcije in posebni postopki, bodo navadno ti sporazumi predvideli tudi ustanovitev Sveta za sodelovanje, ki bo sestavljen iz članov Komisije in Sveta, na drugi strani pa tudi iz članov vlade države nečlanice in bo bedel nad uresničevanjem sporazuma. Pri delu pa mu bo pomagal Komite za sodelovanje, ki ga bodo sestavljali po en predstavnik držav članic, komisije ter vlade države nečlanice.

Obstaja tudi možnost, da so podpisnice sporazumov z nečlanicami, hkrati ES, pa tudi posamezne države članice ES. T. i. *mešani sporazumi* (mixed agreements) se sklepajo tam, kjer pristojnosti med Skupnostjo in državami članicami niso jasno razmejene in kjer je sodelovanje držav članic ES nujno za realizacijo sporazumov.⁷

Države članice pa s tem v zvezi lahko sklepajo tudi t. i. »*internal implementation agreements*«, ki imajo namen, da ohranijo nacionalne pristojnosti, po drugi strani pa zagotovijo tudi skupno stališče Skupnosti. V take sporazume so npr. države članice in ES vstopale v zvezi z ustanovitvijo European Development Fund (EDF) in pa v zvezi s Tretjo Lomé Konvencijo.⁸

Prvi trgovinski sporazum je ES sklenila s tedaj šahovim Iranom l. 1963, sledili pa so mu številni drugi.

II. IZBRANI MEDNARODNI TRGOVINSKI SPORAZUMI ES

A. Sporazumi s članicami EFTE

Sporazumi ES z državami članicami EFTE (European Free Trade Association), ki imajo svoj temelj v 113. čl. Rimske pogodbe ter čl. XXIV. GATT (General Agreements on Tariffs and Trade), imajo svoje poreklo v obojestranski želji po gospodarski integraciji in v že daljnji polarizaciji zahodnoevropskih držav na t. i. nizkotarifni klub, ki se je v razpravah o možnostih ustanovitve vseevropske cone svobodne trgovine (Maudling negotiations, 1956) zavzemal za formiranje cone svobodne trgovine, ter na del držav, ki se je takrat zavzemal za ustanovitev carinske unije. Rezultat teh nestrinjanj pa je bil kasneje tudi nastanek obeh grupacij (inner six – outer seven) ter njihovih v nadaljevanju omenjenih medsebojnih sporazumov.

Gospodarsko sodelovanje med ES in članicami EFTE je bilo seveda vseskozi intenzivno. Zaradi značilnosti EFTE (tu je bistveno, da je EFTA zgolj cona svobodne trgovine, brez navzven skupne trgovinske politike) je to sodelovanje temeljilo predvsem na vrsti (v mnogočem identičnih) sporazumov, ki so jih posamezne države članice EFTE sklepale z ES v letih 1972 in 1973.

Preambule teh sporazumov z Avstrijo, Islandijo, Norveško, Švedsko in Švico izražajo namero, da se ustali in poveča obseg medsebojnih gospodarskih odnosov. Preambula sporazuma s Finsko pa še posebej poudarja namero, da se zagotovijo rešitve za finske gospodarske probleme, ki so nastali zaradi razširitve EGS.⁹ Deklarirani cilj teh sporazumov je skladen razvoj gospodarskih odnosov, kar naj

⁷ Kot merilo za vstop držav članic ES v te sporazume poleg same Skupnosti je postavljeno tudi financiranje obveznosti, ki bi izhajale iz takega sporazuma – ali gre financiranje delno ali v celoti iz proračuna ES (glej o tem npr. Opinion of the Court of Justice v primeru International Agreement on Rubber pri več avtorjih: *Leading Cases on the Law of the European Communities*, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer. Boston, 1990, p. 690-695).

⁸ Glej o tem in pa v nadaljevanju predvsem drugo citiran tekst v *Ibid.* 2, p. 211-231.

⁹ Glej po vrsti: OJ L 300/2, 301/2, 171/2, 300/97, 300/189, 382/2.

vodi k izboljšanju življenjskih in zaposlovalnih razmer, poštene konkurence in liberalizacije svetovne trgovine. V omenjenih sporazumih pa so kot glavni instrumenti za doseg te ciljev predvideni: vzpostavitev cone svobodne trgovine za določene industrijske izdelke med ES in državami članicami EFTE, prepoved uvajanja novih carin in ukrepov z enakimi učinki na carine oz. izvoz, prepoved uvedbe kvantitativnih omejitev oz. ukrepov z enakimi učinki na uvoz. Dodatna določila teh sporazumov pa so zadevala odpravo teh takrat že obstoječih omejitev. Sporazumi vsebujejo tudi vzajemne koncesije glede kmetijskih proizvodov (predvsem v primeru Islandije), protokoli pa tudi detajlna pravila o poreklu proizvodov, ki so bila l. 1984 modificirana,¹⁰ kasneje pa – predvsem v zvezi z metodami administrativnega sodelovanja – še enkrat l. 1988.¹¹ Sporazumi govorijo tudi o ukrepih davčne politike, ki lahko posredno ali neposredno diskriminirajo proizvode iz ES oz. EFTE ter o omejitvah v zvezi s plačili v trgovini z blagom oz. komercialnimi posojili. Odprava teh določil, če je dovoljena, po določitih teh sporazumov ne sme pomeniti arbitrarne diskriminacije oz. prikritega omejevanja. Sporazumi vsebujejo tudi številne zaščitne klavzule v zvezi z interesi varnosti in obrambe, konkurence in dumpinga. Predvidevajo pa tudi posebne postopke v primeru resnega poslabšanja razmer v regionalnih gospodarstvih. Sporazumi ustanovljajo tudi skupne komisije, pravila o njihovem delovanju ter vsebujejo seveda tudi klasična določila mednarodnih pogodb, kot so npr. tista o rokih trajanja sporazumov. Po pristopu Španije in Portugalske k Skupnosti so bili sklenjeni tudi posebni protokoli.¹² ES in države članice EFTE pa so l. 1987 podpisale tudi konvencijo o uporabi Enotnega administrativnega dokumenta.¹³

Tudi sama EFTA je, podobno kot tudi ES (pri tej gre za integracijo v smeri politične in monetarne unije), trenutno v fazi transformacije. Hkrati pa med obema grupacijama potekajo tudi pogajanja o formiranju Evropskega gospodarskega prostora¹⁴ (po Delorovi pobudi za začetek pogajanj naj bi šlo za »novo obliko asociacije s skupnimi organi odločanja in administrativnimi institucijami«), ki so bila spodbujena predvsem s predvidenim kompletiranjem in nastankom skupnega trga ES po l. 1992 (prost pretok ljudi, blaga, storitev in kapitala – odprava sedaj še obstoječih ovir). Gotovo bodo vsebino bodočih odnosov in sporazumov med ES in EFTO narekovala predvsem ustrezna pravila o oblikovanju skupnega trga ES. Pogajanja pa zajemajo tudi področja, ki presegajo zgolj oblikovanje notranjega trga ES (t. i. »flanking and horizontal policies« – izobraževanje, znanost, socialna politika, statistika, ipd.) ter institucionalne, pravne sporazume, kjer pa se zdaj mnenja krešejo predvsem glede načinov in procesov odločanja. Ob tem, da je 17. 7. 1989 Avstrija tudi že formalno zaprosila za članstvo v ES ter da o tem razmišljajo vsaj še na Norveškem, Švedskem, Finskem in celo v Švici (marsikje pa se postavlja tudi vprašanje takšnega ali drugačnega, unilateralnega oz. multilateralnega vstopa v Evropski monetarni sistem) ter da je kompatibilnost teh držav z ES precej večja, kot pa je bila npr. ob vstopu Grčije, Španije ali Portugalske in da

¹⁰ Council Regulations 3386/84 OJ L 323/1, 3392/84 OJ L 323/374, 3388/84 OJ L 323/126, 3390/84 OJ L 323/250, 3391/84 OJ L 323/312, 3387/84 OJ L 232/64.

¹¹ Council Regulations 387/86 OJ L 47/1 in 1443/86 OJ L 134/1, 389/86 OJ L 47/19 in 1445/86 OJ L 134/11, 390/86 OJ L 47/28 in 1446/86 OJ L 134/16, 391/86 OJ L 47/37 in 1447/86 OJ L 134/21, 1448/86 OJ L 134/26, 388/86 OJ L 47/10 in 1444/86 OJ L 134/6 ter OJ L 149/72.

¹² Council Decisions 86/541 OJ L 321/1, 86/543 OJ L 321/121, 86/571 OJ L 337/1, 86/572 OJ L 337/59, 86/573 OJ L 337/120 in 86/542 OJ L 321/63.

¹³ Council Decision 87/267 OJ L 134/1.

¹⁴ Glej o tem in v nadalj. podrobneje v Jac I.: Cilji in možnosti, *Gospodarski vestnik*, Leto XXXIX, št. 43, Ljubljana, 8. november 1990, str. 28-31.

torej proces nadaljnje integracije tu ne bi bil tako dolgotrajen in boleč, se bodo posledice sedanjih procesov v Zahodni Evropi vsekakor kazale v višji stopnji integracije teh držav ter drugačnih bodočih odnosih med ES in EFTO.¹⁵

B. Sporazumi, ki naj bi pripravili podlage za morebitne carinske unije

1. Turčija

Sporazum s Turčijo iz l. 1964¹⁶ je do dosega carinske unije in usklajenosti na številnih področjih predvidel tri stopnje. V prvi so bile dane za določen turški izvoz v ES preferencialne carine, Turčiji pa so bila dana tudi posojila European Investment Bank (EIB). V drugi fazi so bile s sporazumom dane recipročne trgovinske koncesije (zmanjšanje ali odprava carin) za industrijske in kmetijske proizvode,¹⁷ tretja faza pa zaradi različnih ekonomskih in političnih razlogov še ni bila dosežena. Treba je dodati, da sta imeli podoben sporazum pred svojim vstopom v ES tudi Grčija in Portugalska. Ti sta po sklenitvi teh sporazumov povečali svoj izvoz v EGS, Turčiji pa to ni najbolje uspevalo (glej več avtorjev: *The Economics of the European Community*, Philip Allan, Publishers Limited, Southampton, 1980, p. 320.)

2. Ciper

Sporazum s Ciprom iz l. 1973¹⁸ je določil vzajemno zmanjšanje carin v petih letih za 35%. Leta 1986 je bil nato sprejet protokol o finančnem in tehničnem sodelovanju.¹⁹ L. 1987 so bili določeni pogoji in postopki za uvedbo druge faze sporazuma,²⁰ ob pristopu Španije in Portugalske pa je bil tega leta sprejet tudi ločen protokol.²¹

3. Malta

S ciljem vzpostavitve carinske unije predvideva sporazum z Malto dve fazi, ki naj bi trajali po 5 let in v katerih predvideva obojestransko zmanjšanje carin za industrijske proizvode za 70%, Malta pa naj bi svoje carine na kmetijske izdelke

¹⁵ Ob tem pa npr. za Jugoslavijo (za samo Slovenijo pa bo to še toliko težje) varianta: v ES skozi stranska vrata (beri: skozi EFTO, s katero se Jugoslavija že pogaja o bodočih trgovinskih in drugih odnosih ter o novem sporazumu), definitivno odpade, čeprav je tudi ta korak verjetno nujen in koristen za doseg nedvomno precej oddaljenega cilja: polnopravno članstvo v ES. Ta pa bo takrat verjetno že politična, vsekakor pa bolj verjetno vsaj monetarna unija. Seveda so želje eno, možnosti pa drugo. Potreben, a ne zadosten pogoj bo seveda dosežena kompatibilnost družbenopolitičnega, gospodarskega in pravnega sistema. Zato bi morale biti vse potrebne pozornosti deležne reforme sistema in zlasti funkcionalno prilagajanje gospodarskega sistema ter politike tisti v razvitih (evropskih) državah.

¹⁶ OJ L 3687/64 ter dodatni protokol OJ L 53/91 (1986).

¹⁷ Council Regulations 562/81 OJ L 65/1 in 3825/81 OJ L 388/3.

¹⁸ Council Regulation 1247/73 OJ L 133/87.

¹⁹ Council Regulation 3973/86 OJ L 370/5.

²⁰ Council Regulation 87/607 OJ L 393/1.

²¹ Council Decision 87/608 OJ L 393/36.

zmanjšala za 35%.²² Leta 1986 pa je bil sprejet tudi poseben protokol o finančnem in tehničnem sodelovanju.²³

C. Sporazumi s sredozemskimi državami

1. Magreb

Sporazumi o sodelovanju z Alžirijo, Marokom in Tunizijo iz leta 1978 so si precej podobni,²⁴ dodani pa so jim razni protokoli, predvsem o finančnem in tehničnem sodelovanju.²⁵ Zagotavljajo prost dostop proizvodom teh držav na trg Skupnosti, kar pa ne velja za določene kmetijske izdelke, ki jih torej lahko prizadenejo posamezne omejitve. Sporazumi pa vsebujejo tudi določila v zvezi s socialno varnostjo ter nakazili delavcev teh držav, ki so na delu v Skupnosti.

2. Mashrek

Sporazumi o sodelovanju z Egiptom, Jordanijo, Libanonom in Sirijo²⁶ so glede trgovinskih aranžmajev podobni tistim z državami Magreba, čeprav v njih ni zaslediti določil o socialni varnosti. Oboji pa imajo v žarišču industrijsko sodelovanje ter promocijo investicij. Sklenjeni pa so bili tudi protokoli o finančnem in tehničnem sodelovanju.²⁷

3. Izrael

ES in Izrael sta s posebnima protokoloma oblikovala »svet za sodelovanje«, z rednimi posojili EIB pa je bila Izraelu dana razvojna pomoč, ta dodatna protokola pa sta vključena v trgovinski sporazum, sklenjen l. 1975²⁸ in predvideva med pogodbenicama prosto trgovino. Vsi ti instrumenti skupaj so sestavine sporazuma o asociaciji. Tretji protokol iz l. 1984 predvideva odpravo carin do 1. 1. 1989.²⁹ Leta 1987 so sklenili sporazum o poreklu proizvodov,³⁰ pomembna dodatna protokola pa sta bila sklenjena leta 1988.³¹

²² Council Regulations 492/71 OJ L 61/2, 3681/85 OJ L 351/81, 3670/81 OJ L 367/2, 1853/81 OJ L 185/1, 3508/80 OJ L 367/86, 492/71 OJ L 61/2.

²³ Council Regulation 3973/86 OJ L 370/5.

²⁴ Glej po vrsti Council Regulations 2210/78 OJ L 263/1, 2211/78 OJ L 262/1, 2212/78 OJ L 265/1.

²⁵ Glej po vrsti Council Decisions 88/30 OJ L 22/1; 88/4562 OJ L 452/17, 88/453 OJ L 452/32; 88/34 OJ L 22/33; ter o vseh protokolih na splošno Council Regulation 3973/86 OJ L 370/5.

²⁶ Glej po vrsti Council Regulations 2213/78 OJ L 266/1, 2215/78 OJ L 268/1, 2214/78 OJ L 267/1, 2216/78 OJ L 289/1.

²⁷ Glej po vrsti Council Decisions 88/31 OJ L 22/9, 88/32 OJ L 22/17, 88/33 OJ L 22/25, 88/598 OJ L 327/57 ter o vseh protokolih na splošno Council Regulation 86/3973 OJ L 370/5.

²⁸ Council Regulations 2217/78 OJ L 270/1, 1274/75 OJ L 136/1.

²⁹ Council Regulation 3565/84 OJ L 332/1.

³⁰ Council Regulation 4163/87 OJ L 397/1.

³¹ Glej Council Decisions 88/597 OJ L 327/51 in 88/596 OJ L 327/35.

Že ob nastanku EGS je Francija pogojevala svoje članstvo v tej organizaciji s tem, da breme raznih oblik pomoči bivšim kolonijam (na katere je vedno gledala nekako kot na »natural extension« svoje države) delno prevzame tudi ES. Še posebej ker je imela npr. tudi ZRN posredne koristi od francoskih izdatkov za infrastrukturo v teh državah. Tako so bivše kolonije držav ES in cilj, da se omogoči njihov ekonomski in družbeni razvoj ter postavijo tesni gospodarski odnosi s Skupnostjo kot celoto, tudi posebej omenjene že v Rimski pogodbi. Zato je bil že v njej predviden tudi preferencialen tretma uvoza iz teh držav ter da bo ES priskrbel pomoč za kapitalne investicije v teh državah.³²

Prvi tak formalni sporazum z ES so leta 1964 in 1969 sklenile bivše francoske kolonije (Yaoundé konvencija – Kamerun).³³ Podoben sporazum (Arusha Convention) pa je Skupnost leta 1969 sklenila s Kenijo, Tanzanijo in Ugando, naslednje leto pa ga je obnovila tako, da je bil bistveno omejen samo na trgovinske zadeve.³⁴

Ob razširitvi ES z Veliko Britanijo, Irsko in Dansko se je število bivših kolonij držav članic seveda povečalo, tako so vse skupaj (48) po dolgotrajnih pogajanjih leta 1975 podpisale obširni sporazum Lomé (Togo).³⁵ Ta je imel pravzaprav značilnosti sporazuma o asociaciji, saj je vseboval določila o trgovini in trgovinskem, finančnem, tehničnem in industrijskem sodelovanju. S tem sporazumom je bila t. i. ACP (Africa, Carribean, Pacific) državam zagotovljena neregulirana ukinitiv uvoznih carin in količinskih omejevanj njihovega izvoza v države ES (razen za majhen del kmetijskih izdelkov), uveden je bil sistem Stabex (stabilizacija cen in posebna plačila tem državam, ki naj nadomestijo padce normalnih izvoznih zaslužkov) kot samostojen protokol pa je bil sporazumu dodan protokol o sladkorju, s katerim so se države ACP in Skupnost zavezale za letne prodaje oz. nakupe določene količine po zajamčeni ceni.

Drugi sporazumi Lomé iz leta 1979 je Stebex razširil tudi na kmetijske izdelke, delno pa tudi na nekatere rude (sistem Sysmin, ki predvideva posebno pomoč državam, močno odvisnih od proizvodnje rud), povečala pa se je tudi pomoč preko EDF.

Tretji sporazum Lomé, ki naj bi bil model za odnose med razvitimi in nerazvitimi, je bil podpisan leta 1985.³⁶ Njegova načela, ki imajo po našem mnenju precej ideološke navlake, so poudarjala koncept samorazvoja, družbenih in kulturnih dobrih, človeških zmogljivosti, priznavanje vloge žensk ter spoštovanje želja posameznikov. Skupnosti pa v sporazum vseeno ni uspelo vključiti pravno zavezujoče obveznosti spoštovanja človekovih pravic, ker so razumevanja vsebine teh pojmov med (recimo) Severom in Jugom precej različna (Sever namreč pojmuje te pravice individualno). Nova področja tega sporazuma so bila obnova obstoječih industrijskih zmogljivosti s promocijo malega in srednjega podjetništva, razvoj sektorjev rudarstva, energetike, prevoza, zvez in storitev (trgovina, turizem, ustanovitev organizacij za kreditiranje in zavarovanje izvoza). Pred uvajanjem zaščitnih ukrepov v trgovini je sporazum predvidel klavzulo predhodnih konzultacij, poenostavil in olajšal pa je tudi pravila o poreklu proizvodov. V njem je bila dana prednost

³² Čl. 131–136.

³³ OJ 3709/64, Council Decision 70/593 OJ L 282/1.

³⁴ Council Decision 545/70 OJ L 282/54.

³⁵ Council Regulation 199/76 OJ L 25/1.

³⁶ OJ L 86/1.

razvoju kmetijstva in podeželja (namakanje, dvig življenjske ravni, skladiščne zmogljivosti, predelava kmetijskih izdelkov, olajšani so bili postopki pri prošnjah za preferencialen dostop na trg Skupnosti), vključno z ribištvom (sklenjeni so bili tudi številni posebni sporazumi o ribištvu). Sporazumu pa sta bila dodana tudi posebna protokola o izvozu banan in ruma. Pri finančnem sodelovanju so bila državam ACP, še posebej najmanj razvitim, dana posojila po zelo ugodnih pogojih, in to še posebej zasebnemu sektorju, povečala pa so se tudi sredstva za Stabex in Sysmin. Sodelovanje pa se je tudi institucionaliziralo. Oblikovani so bili Svet ministrov, komite veleposlanikov, kot posvetovalno telo pa tudi skupna skupščina.

Leta 1989 je bil po dolgih pogajanjih podpisan IV. sporazum Lomé (prvič je bil podpisan za obdobje desetih let), pokriva pa v glavnem ista področja kot prejšnji, čeprav je sicer tudi nekaj novega – zlasti so se spremenili pogoji na finančnem področju, priključilo pa se ji je še nekaj držav (držav ACP je tako sedaj 69). Vsebuje pa že določila o človekovih pravicah, prvič pa je v takem pravnem aktu zaslediti tudi določila o zaščiti človekovega okolja. Naj dodamo, da države ACP s sporazumom v glavnem niso najbolj zadovoljne. Na Zahodu pa dostikrat govorijo o tem, da so načela v redu, da pa žal praksa pogosto ni v skladu z željami in potrebami, kar nas lahko spominja na naš prejšnji sistem jugoslovanskega samoupravnega socializma – ali pa tudi ne.³⁷ Pričakuje se, da bo sporazum do 1. 7. 1991 ratificiralo še 8 držav ES (to so do zdaj storile le Francija, Nemčija, Grčija in Velika Britanija ter 46 držav ACP), tako da bo takrat lahko postal operativen tudi prvi finančni protokol 1990–1995.

D. Sporazum z ASEAN-om

Leta 1980 je ES z namenom, da se pospeši trgovino ter okrepi investicijsko in tehnološko sodelovanje, podpisala sporazum o sodelovanju z ASEAN-om (Association of South-East Asian Nations),³⁸ s katerim so si vzajemno dali status največjih ugodnosti. Loteva pa se sporazum tudi sodelovanja pri projektih pridelovanja hrane, razvoja podeželja, izobraževanja in usposabljanja, predvideva pa tudi ustanovitev skupne komisije.

³⁷ Glej o tem v *Ibid.* 3, p. 220–226 in 231. Na vsako dano olajšavo nerazvitim državam oz. njihov preferencialen tretma na nekaterih področjih in na trgu ES ne smemo gledati kot na dobro delo. Ekonomski in politični interesi nimajo dosti skupnega z moralno in pravičnostjo in praviloma niso njene kategorije (zglej: dolžniška kriza, ki jo redko imenujemo tudi upniška). Zato izrazi »free trade«, »liberalization« ipd. v sodobnih mednarodnih gospodarskih odnosih dostikrat zvenijo prav dušebrižniško. Vsekakor je imelo formiranje EGS za posledico izkrivljanje trgovine (distorzija), in to definitivno tudi na škodo t. i. držav v razvoju, širitve ES pa so te negativne učinke še povečale. Največ so s tem izgubile azijske države Commonwealtha, koristi od Splošne sheme preferencialov (GSP) pa so ostale majhne (glej o tem pri več avtorjih: *The economics of the European Community*, Philip Allan Publishers Limited, Southampton 1980, p. 321; o učinkih formiranja carinske unije EGS na Jugoslavijo pa v Križanič F.: *Cenovna elastičnost jugoslovanske trgovine z državami ES*, *Gospodarska gibanja*, EIPF, št. 204, Ljubljana, marec 1990, str. 27–42.

³⁸ Council Regulation 1440/80 OJ L 144/1. ASEAN sestavljajo Indonezija, Malezija, Filipini, Tajska in Singapur, l. 1985 pa se je sporazum razširil tudi na Brunei-Darussalam (Council Regulation 743/85 OJ L 81/1). Zanimivo je tudi, da imajo deficit v trgovinski bilanci z ES v glavnem tiste države, ki imajo z njo najbolj preferencialne trgovinske sporazume – sredozemske države, Afrika in EFTA (na tem mestu ne bi komentirali, kaj je vzrok in kaj posledica), svoj trgovinski suficit pa ES pogosto opravičuje z obratno sliko pri prestalih postavkah plačilne bilance.

Z ZDA je Skupnost, čeprav bi bilo morda pričakovati omejeno število ter področja teh sporazumov, v skladu s čl. XXVIII in XXIX GATT že v letu 1967 sklenila sporazume, ki se nanašajo na ostanke olivnega olja, določene tipe predelanega tobaka in naftnih proizvodov, trgovino z določenimi izdelki metalurške industrije ter ribištvo ob obali ZDA.³⁹

Podobne sporazume⁴⁰ je s Skupnostjo sklenila tudi Kanada, poleg tega pa je z ES sklenila tudi več sporazumov o gospodarskem in trgovinskem sodelovanju, glede česar je ustanovljena tudi skupna komisija.⁴¹ Poleg tega ima Kanada z ES tudi posebne sporazume o trgovini z alkoholnimi pijačami, žensko in dekliško obutvijo, brezkostno predelano govedino, ribištvu⁴² ter o sodelovanju na področju jedrske energije.

F. Sporazumi z državami Vzhodne in Srednje Evrope

Skupna deklaracija, podpisana 25. julija 1988 v Luksemburgu,⁴³ je vzpostavila uradne odnose med Evropsko gospodarsko skupnostjo in Svetom za vzajemno gospodarsko pomoč ter s tem omogočila vzpostavitev diplomatskih odnosov med ES in posameznimi članicami tedanjega vzhodnega bloka, ki so v letih 1988–90 sklenile v ES prve celovitejšje trgovinske sporazume.⁴⁴

ES je sicer že sredi sedemdesetih let ponudila državam vzhodnega bloka sklenitev dvostranskih trgovinskih sporazumov o skupni trgovinski politiki, kar pa je v skladu s tedanjimi političnimi odnosi sprejela le Romunija (sporazum, sklenjen leta 1980).

1. MADŽARSKA

10-letni sporazum o trgovini ter o gospodarskem in trgovinskem sodelovanju je bil podpisan 26. 9. 1988, z začetkom veljavnosti s 1. 12. 1988.⁴⁵ Določila o trgovini pokrivajo trgovino z industrijskimi in kmetijskimi izdelki. Glede na program pomoči PHARE so bile s sklepom Sveta ES z dne 6. nov. 1989 odpravljene vse posebne količinske omejitve na uvoz iz Madžarske – namesto do konca leta 1995, kot je bilo predvideno s poprejšnjim sporazumom. Ta sporazum ima na področju gospodarskega sodelovanja za cilj spodbujati skupna vlaganja in druge oblike industrijskega sodelovanja. Glavna področja sodelovanja so industrija, rudarstvo, raziskovanje v energetiki, prevoz, turizem in varstvo okolja. V letu 1990 je ES Madžarsko vključila v Splošno shemo preferencialov (GSP).

³⁹ Glej po vrsti Council Decisions 67/729 OJ 292/44, 68/250 OJ 131/14, 86/455 OJ L 262/28, 355/2, 355/28 in 9/2 ter Council Regulation 2189/83 OJ L 215/1, 63/23 in 272/3.

⁴⁰ Council Decisions 70/179 OJ L 54/16, 70/177 OJ L 54/4, 67/729 OJ 292/44.

⁴¹ OJ L 260/2.

⁴² Glej po vrsti Council Decision 89/189 OJ L 71/41, Agreement OJ L 100/27, ter Council Decisions 86/101 OJ L 87/33 in 81/1053 OJ L 379/53.

⁴³ Skupna deklaracija o vzpostavitvi uradnih stikov med ES in Svetom za vzajemno gospodarsko pomoč OJ L 157/88.

⁴⁴ EC–Eastern Europe relations, Commission of the European Communities, DG X Background Brief, 12. 3. 1991.

⁴⁵ OJ L 327/88 z dne 30. 11. 1988.

2. Češko-Slovaška

4-letni sporazum, omejen le na trgovino z industrijskimi izdelki, podpisan 19. 12. 1988, je bil kaj kmalu zamenjan z nepreferencialnim 10-letnim sporazumom o trgovini ter o gospodarskem in trgovinskem sodelovanju, podpisanim 7. maja 1990. Sporazum pokriva trgovino z industrijskimi in kmetijskimi izdelki – z izjemo izdelkov, ki jih pokriva Evropska skupnost za premog in jeklo in sektorskih sporazumov (tekstil, kmetijstvo). V sporazum so vključene tudi določbe o sodelovanju na področju jedrske energije in varnosti jedrskih elektrarn. Ta sporazum predvideva progresivno odpravo večine posebnih količinskih omejitev ES do 31. 12. 1994, vendar je Svet ES na predlog Komisije te omejitve odpravil že oktobra 1990. Cilj trgovinskega sodelovanja je spodbujanje, pospeševanje, razvoj in diverzifikacija trgovine. V ta namen naj bi obe strani spodbujali trgovinske aktivnosti in stike med poslovnici.

3. Poljska

5-letni sporazum o trgovini in sodelovanju, podpisan 19. 9. 1989, predvideva trgovinsko sodelovanje s ciljem razvoja in diverzifikacije trgovine v obeh smereh.⁴⁶ S sklepom Sveta ministrov 1. 1. 1990 so bile odpravljene vse posebne količinske omejitve – namesto v predvidenem 5-letnem programu liberalizacije. V letu 1990 pa je bila Poljska vključena v Splošno shemo preferencialov ES. Cilj trgovinskega sodelovanja je trgovinska ekspanzija in diverzifikacija trgovine s poljskimi podjetji ter izboljševanje dostopa podjetij iz ES na poljski trg. Z gospodarskim sodelovanjem se želijo ustvariti ugodne razmere ne samo za industrijo, kmetijstvo, rudarstvo, ampak tudi za varstvo okolja, zdravstvo ter storitveno industrijo, vključno z bančništvom in zavarovalništvom.

4. Sovjetska zveza

10-letni sporazum o trgovini, gospodarskem in trgovinskem sodelovanju, podpisan 18. 12. 1989, je začel veljati 1. aprila 1990.⁴⁷ Pogodbena stran tega sporazuma je tudi Evropska skupnost za nuklearno energijo (EVROATOM) glede na interes skupnosti za jedrska raziskovanja in varnost jedrskih elektrarn v Sovjetski zvezi. Sporazum predvideva progresivno odpravo s strani ES posebnih količinskih omejitev za sovjetski izvoz do 31. 12. 1995 – z izjemo nekaterih občutljivih izdelkov. V zameno bo Sovjetska zveza omogočila nediskriminacijski status za uvoz iz ES glede kvot, licenc in potrebnih deviznih nakazil. Sporazum spodbuja prodajo blaga po tržnih cenah in vsebuje tudi zaščitne klavzule z določbami o konzultacijah. Cilj gospodarskega sodelovanja je krepitev in diverzifikacija gospodarskih povezav med obema stranema ter pospeševanje skupnih naložb, licenčnih pogodb in drugih oblik industrijskega sodelovanja. Področja gospodarskega sodelovanja vključujejo rudarstvo, kmetijstvo, varstvo okolja, energijo ter storitve.

⁴⁶ OJ L 339/88 z dne 22. 11. 1989.

⁴⁷ OJ L 068 z dne 15. 3. 1990.

5. Bolgarija

10-letni sporazum o trgovini, gospodarskem in trgovinskem sodelovanju je bil podpisan 8. maja 1990, z njim pa obe strani druga drugi podeljujeta status nacije z največjimi ugodnostmi. Sporazum pokriva industrijske in kmetijske izdelke – z izjemo izdelkov, ki jih pokriva pogodba o Evropski skupnosti za premog in jeklo ter sektorski sporazumi za tekstil in kmetijske izdelke. Po sporazumu naj bi se posebne količinske omejitve progresivno odpravile do 31. 12. 1995, vendar pa so bile s sklepom Sveta ministrov odpravljene že oktobra 1990. Določbe o trgovinskem in gospodarskem sodelovanju so podobne kot v sporazumih z drugimi državami Vzhodne in Srednje Evrope.

6. Romunija

Sporazum iz leta 1980 je bil razmeroma skromen, zato je bila v začetku leta 1986 predvidena njegova razširitev z določili o trgovini s kmetijskimi izdelki in o sodelovanju, vendar pa so bila pogajanja prekinjena zaradi pretrganih diplomatskih stikov. Po padcu Ceausescovega režima je bil 22. 10. 1990 podpisan nov 5-letni sporazum, s katerim se ustanavlja skupni komite za nadzor nad uresničevanjem sporazuma, podobno kot je to tudi pri sporazumih z drugimi državami.

7. Albanija

Do leta 1991 ES z Albanijo ni imela uradnih stikov. V letošnjem februarju pa je Albanija zaprosila za vzpostavitev diplomatskih stikov in za začetek pogajanj o sklenitvi sporazuma o trgovini in gospodarskem sodelovanju ter za pomoč v hrani.

8. Program PHARE

Na sestanku 24 najbolj razvitih držav (OECD) je bila julija 1989 v Parizu sprejeta odločitev o podpori reformnih procesov v smeri večstrankarske demokracije in tržnega gospodarstva na Poljskem in Madžarskem. Komisija ES je bila določena za koordinatorja te pomoči, ki je za leto 1990 znašala 300 mio ekujev (dejansko je bilo l. 1990 uporabljenih 500 mio ekujev). Za izvajanje pomoči je ES ustanovila poseben organ.⁴⁸ Glede na sunkovit razvoj dogodkov v Vzhodni Evropi so bile v krog držav, ki bi lahko bile deležne pomoči, vključene še Češko-Slovaška, Bolgarija, Romunija, NDR in Jugoslavija.⁴⁹ V programu PHARE so določena področja pomoči, skupna vsem državam, ter posebna še za vsako državo posebej. Med ta skupna področja sodijo gospodarska stabilizacija in prestrukturiranje, boljši dostop na trg ES, preskrba s hrano, izobraževanje ter varstvo okolja.

⁴⁸ Directorate General I-External relations G-24 Coordination unit.

⁴⁹ EC Regulation No. 2698/90 OJ L 257 z dne 17. 9. 1990.

9. Evropski sporazum o pridružitvi

Zaradi časovne omejenosti teh sporazumov ter vedno pogostejših zahtev držav za polnopravno vključitev v ES je Komisija lani tem državam ponudila nov model sodelovanja, in sicer evropski sporazum o pridružitvi. Država, ki bi želela skleniti tak sporazum, mora izpolnjevati pet taksativno navedenih pogojev: a) uvedba parlamentarne demokracije, b) spoštovanje človekovih pravic, c) pravna država, d) tržno gospodarstvo ter e) izvedene svobodne, tajne in neposredne volitve.

Cilji, ki bi jih uresničevali s tem sporazumom, so: ustvariti razmere za stabilne politične in ekonomske reforme, krepiti novo evropsko arhitekturo in omogočiti vzhodnoevropskim državam večjo prisotnost v evropskih integracijskih procesih, ustvariti razmere za trgovino in investicije s povečano vlogo zasebnega sektorja, omogočiti lažji prehod iz centralnoplanskega gospodarstva v tržno, povečati koherentnost in transparentnost s finančno pomočjo skupnosti in s poudarkom, da članstvo v ES ni cilj teh sporazumov. Evropski sporazum o pridruženju bi po predlogu Komisije ES vključeval politično sodelovanje, svobodno trgovino in gibanje oseb ter ekonomsko, kulturno in finančno sodelovanje.⁵⁰ ES trenutno vodi pogajanja za sklenitev tega sporazuma s Poljsko (pripravljen je že osnutek sporazuma z Madžarsko in Češko-Slovaško).

G. Jugoslavija

Evropska skupnost⁵¹ je tako zaradi geografske bližine kot gospodarske moči že dalj časa najpomembnejši gospodarski partner SFRJ in Republike Slovenije. Zaradi tega so bili trgovinski sporazumi s to skupnostjo za Jugoslavijo zelo pomembni, saj je pretežni del našega izvoza potekal v glavnem po določilih teh sporazumov.

SFR Jugoslavija je prvih deset let obstoja Evropske skupnosti urejevala medsebojne trgovinske odnose na podlagi dvostranskih pogodb z vsako članico posebej.

Leta 1968 je Jugoslavija z Evropskimi skupnostmi vzpostavila diplomatske odnose, kar je pospešilo sklenitev prvega trgovinskega sporazuma, ki je začel veljati l. 1970.⁵²

Prvi trgovinski sporazum z EGS je bil hkrati tudi prvi, ki ga je EGS sklenila s kakšno tretjo državo na podlagi njene skupne trgovinske politike. To je bil t. i. nepreferencialni sporazum, kjer sta si podpisnici medsebojno priznali uporabo klavzule največje ugodnosti v skladu s pravili GATT-a.

Drugi trgovinski sporazum, v mnogočem podoben prvemu, je bil podpisan za obdobje 1973–78, vendar se je njegova veljavnost podaljšala za dve leti.⁵³

Drugi trgovinski sporazum je bil tudi nepreferencialen, vendar je obenem vključeval pravico SFRJ, da koristi Splošno shemo preferencialov (General System of Tariffs and Preferences) Evropske gospodarske skupnosti. Omenjeni sporazum je vključeval možnost razširitve sheme preferencialnega tretmaja za

⁵⁰ Piano Andrej: Evropski sporazum o pridružitvi ES, *Gospodarski vestnik*, Leto XXXIX, št. 50, Ljubljana, 27. december 1990, str. 29, 30 in 39.

⁵¹ Z izrazom Evropska skupnost označujemo tri različne evropske skupnosti, t. j. Evropsko skupnost za premog in jeklo, Evropsko gospodarsko skupnost in Evropsko skupnost za atomsko energijo. 8. aprila 1965 je bil podpisan sporazum o združitvi, ki je začel veljati l. 1967. S tem sporazumom ES afirmira enotno Komisijo in Svet Evropskih skupnosti.

⁵² Ur. list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 35/70.

⁵³ Ur. list SFRJ, št. 22/76.

Jugoslavijo, skupaj s t. i. evolutivno klavzulo, ki je omogočala razrešitev področij sodelovanja.

Leta 1976 je bila z namenom, da se razširi sodelovanje med partnerjema, podpisana med ES in SFRJ t. i. Beograjska deklaracija. Na podlagi tega dokumenta je bil leta 1980 podpisan časovno neomejen splošni Sporazum o sodelovanju, ki je bil ratificiran 1. aprila 1983.⁵⁴

Omenjeni veljavni sporazum med SFRJ in EGS (ES) ima kooperacijsko in »mešano« naravo. Kooperacijski je zato, ker spada v kategorijo sporazumov o gospodarskem sodelovanju z državami nečlanicami (cooperation agreements). Ti sporazumi poleg trgovinskega sodelovanja urejajo odnose še pri financah, v industrijski kooperaciji, pri socialnih in transportnih zadevah itn., sklepajo pa se na podlagi čl. 238 Rimske pogodbe, torej na podlagi člena, ki se uporablja tudi pri sklepanju t. i. pogodb o pridruženju. Sporazum SFRJ-EGS (ES) pa je hkrati tudi »mešan«, ker vsebuje določila o sodelovanju z EGS oz. ES na »necentraliziranih« področjih, za uveljavitev takšnega sporazuma pa je potem potrebno, da ga ratificirajo države članice (kar je bil tudi razlog za zamudo pri ratifikaciji).

Nereciprociteta v korist SFRJ je glavna značilnost trgovinskega dela sporazuma. Zasnovana je na IV. poglavju Splošnega sporazuma GATT-a o diferenciranem položaju in posebnem položaju držav v razvoju.⁵⁵

V sporazum je vključena tudi klavzula, s katero je SFRJ dobila pravico zaščite t. i. »mlade industrije« (infant industry), to pa zaradi strukturalnega prilagajanja in plačilnobilančnih težav države (čl. XIX GATT).

Prav tako je s tem sporazumom Jugoslavija ostala koristnica preferencialnega tretmaja za industrijske proizvode na podlagi Splošne sheme preferencialov EGS.

Pri t. i. občutljivih proizvodih so ES dovoljeni posebni ukrepi uvoznega nadzora, kot so količinski kontingenti in plafoni.

Splošni ukrepi zaščite kot tudi dvostranske določbe zaščite so tudi predmet sporazuma. Splošne določbe so zasnovane na načelih GATT-a, t. j. določbe VI (dumping), XVI (državne subvencije), XXIII (reševanje sporov) in XIX (deformacije trga).

Dvostranski zaščitni ukrepi obsegajo sektorsko zaščito (kmetijstvo, tekstil, barvna metalurgija, občutljivi izdelki) in regionalno zaščito zaradi čezmernega uvoza jugoslovanskih izdelkov v nekatere predele ES (tekstil, ovčetina).

Sporazum omogoča določeno stopnjo ekonomske, tehnične in finančne kooperacije. Del sporazuma zavzema industrijsko kooperacijo, promocijo in zaščito investicij, znanstveno in tehnološko sodelovanje, prenos tehnologije ter sodelovanje v programu COST. Posebne določbe veljajo tudi za sodelovanje v kmetijstvu, transportu, infrastrukturi in turizmu.

Pod poglavjem »druga področja sodelovanja« je omogočena vzpostavitev prostocarinске cone med SFRJ in Italijo (Osimski sporazumi).⁵⁶ Sporazum prav tako omogoča Komisiji ES, da sprejema ukrepe za zaščito pravic jugoslovanskih delavcev na področju ES.

Kasneje je Jugoslavija podpisala še dodatne protokole k sporazumu zaradi včlanjenja Grčije ter kasneje Španije in Portugalske v ES.⁵⁷

Del blagovne menjave med SFRJ in ES je urejen s posebnimi sporazumi. Npr.

⁵⁴ Ur. list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 1/83.

⁵⁵ General Agreement on Tariffs and Trade (Text of the General Agreement), GATT, Geneva, July 1986.

⁵⁶ Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 1/77.

⁵⁷ Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 3/84, Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 9/89.

z Evropskim združenjem za premog in jeklo in tudi za tekstil, kjer se med partnerjema sklepajo občasni sporazumi.

Konec letošnjega leta z ES prenehajo veljati določbe čl. 1 in 5 Dopolnilnega protokola k sporazumu o sodelovanju SFRJ in ES, s katerimi se vzpostavlja nov trgovinski režim z aneksi in prilogami (Ur. list SFRJ-MP, št. 1/88) ter člani 15-20 (trgovinska menjava) Sporazuma o sodelovanju med SFRJ in ES (Ur. list SFRJ-MP, št. 2/83).

Tudi pri trgovanju s tekstilom so možne spremembe (predvsem bodo odvisne od rezultatov Urugvajske runde pogajanja GATT), saj letos potečeta tudi Sporazum med SFRJ in EGS o trgovini s tekstilnimi izdelki (Ur. list SFRJ-MP, št. 11/84) ter Protokol o podaljšanju mednarodnega sporazuma o trgovini s tekstilom (Ur. list SFRJ-MP, št. 8/88).

Stališče Zveznega izvršnega sveta je, da se dosednji trgovinski režim med SFRJ in ES podaljša ter tako omogoči obema stranema možnost dogovora o novem, recipročnem sporazumu tipa »evropske asociacije«, ki pa je bil opisan v prejšnjem podglavju. Stvari pa slej ko prej še ostajajo odprte, zadnje neumnosti na tem prostoru pa jih še dodatno zapletajo.

LITERATURA

ILEŠIČ Mirko: Pravna ureditev Evropske gospodarske skupnosti, ČGP Delo - TOZD Gospodarski vestnik, Ljubljana 1983

JARC Iztok: Cilji in možnosti, Gospodarski vestnik, leto XXXIX, št. 43, Ljubljana, 8. november 1990, str. 28-31

KRIŽANIC France: Cenovna elastičnost jugoslovanske trgovine z državami ES, Gospodarska gibanja, EIPF, št. 204, Ljubljana, marec 1990, str. 27-42

LASOK D.: The Law of the Economy in the European Communities, Butterworth & Co (Publishers) Ltd, London 1980

MAŠANOVIČ Božo: Ali postaja EFTA manj zanimiva? Gospodarski vestnik, Leto XXXIX, št. 43, 8. november 1990, str. 29-31

PIANO Andrej: Evropski sporazum o pridružitvi ES, Gospodarski vestnik, Leto XXXIX, št. 50, Ljubljana, 27. december 1990, str. 29, 30 in 39

RAWLINSON William: An overview of EES trade with non-community countries and the law governing this external agreements (članek temelji na povzetkih knjige European Community law, ki naj bi jo avtor in M. P. Cornwell - Kelly izdala v začetku leta 1990 pri založbi Waterlow Publishers)

STEINER Josephine: EEC Law, Blackstone Pres Ltd., London, 1988

Več avtorjev: Evropa 1992 (uredil Iztok Simoniti), TOZD Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1989

Več avtorjev: International Economic Law (Edited by P. Kunig, N. Law W. Meng), Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1989

Več avtorjev: (Europa Institute - University of Amsterdam): Leading Cases on the Law of the European Communities (ed.: M. van Empel - H. G. Schermers, E. L. M. Volker - J. A. Winter), Fifth Edition, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer, Boston, 1990

Več avtorjev: The economics of the European Community (Ed. A. M. El-Agraa), Philip Allan Publishers Limited, Southampton, 1980

EC-Eastern Europe relations, Commission of the European Communities, DG X Background Brief, 12. 3. 1991 European Report, Europe Information Service, Bruxelles.

Sporazumi, sklenjeni med SFR Jugoslavijo in Evropskimi skupnostmi (Uradni listi SFRJ-MP, št. 17/76, 22/76, 7/79, 12/80, 12/81, 4/82, 8/82, 10/82, 1/83, 2/83, 10/83, 2/84, 3/84, 7/84, 11/84, 1/85, 10/85, 14/85, 1/88, 9/89, 8/89).

Usmernitve Izvršnega sveta Republike Slovenije pri prilagajanju evropskim integracijskim procesom, Ljubljana, 5. april 1990 in različni materiali Sekretariata za mednarodno sodelovanje Republike Slovenije, zveznega sekretariata za zunanje zadeve ter Zveznega sekretariata za ekonomske odnose s tujino.